

УДК 332.3

В. М. Будзяк,
д. е. н., професор,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-2142-1416
О. С. Будзяк,
д. е. н., професор,
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
ORCID ID: 0000-0003-3690-1735

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.9—10.3

ДОДАНА ВАРТІСТЬ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ

V. Budziak,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kyiv National University of Trade and Economics
O. Budziak,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management

ADDED VALUE IN AGRICULTURAL LAND USE

У статті проведено аналіз особливостей оцінювання доданої вартості в сільському господарстві та в сільськогосподарському землекористуванні. Обґрунтовано актуальність та необхідність розрахунків щодо доданої вартості на різних ланцюгах її формування в сільському господарстві. Виявлено основні ланцюги формування доданої вартості під час використання сільськогосподарських угідь. Зроблено акценти на основних напрямках оцінювання доданої вартості в Україні та в розвинутих країнах світу. Відмічено основні види доданої вартості та її роль у оцінці загальної ефективності роботи промислових та сільськогосподарських підприємств. Визначено місце доданої вартості в формуванні інтегрованих форм господарювання.

Поглиблено сутність поняття "додана вартість" як у сільському господарстві, так і в промисловості. Вперше сформульовано тлумачення доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні. Запропоновано три основні складові формування доданої вартості в землекористуванні. Перша складова пов'язана із земельною рентою та амортизацією земель, друга — із обсягами та якістю вкладеної праці у використання земель, згідно з його сільськогосподарським призначенням, а третя — із зростанням доходу від здачі земель в оренду. Розглянуто основні відмінності у формуванні доданої вартості у фермерських господарствах, в особистих селянських господарствах та у великих орендних господарствах. Запропоновано встановити диференційований підхід в оподаткуванні різних форм господарювання.

Досліджено природу формування доданої вартості та рівень виснажливості у різних формах господарювання. Запропоновано зміни в оподаткуванні різних форм господарювання в залежності від величини доданої вартості, яку вони створюють. Відмічено сучасну концепцію доданої вартості як концепцію управління витратами. Методологічно оцінено вимоги щодо формування максимальної величини доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні. Обчислено показник доданої вартості в сільському господарстві в розрізі областей України. При цьому встановлено, що найбільша величина доданої вартості спостерігається у Київській, Вінницькій та Полтавській областях. Це зумовлено застосуванням більш прогресивних та інноваційних технологій сільськогосподарського виробництва.

Запропоновано три шляхи збільшення доданої вартості в сільському господарстві окремих областей України. Обґрунтовано необхідність повної компенсації рентних доходів у сільськогосподарському землекористуванні, а також амортизації земель. Запропоновано амортизацію земель визначати через рівень її корисності. Встановлено основні рівні корисності та показники їх оцінювання. Проаналізовано місце диференційної та абсолютної земельної ренти при визначенні доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні. Розглянуто поняття екологіч-

на рента землекористування та встановлено її значення для збільшення величини доданої вартості. Обчислено додану вартість у сільськогосподарському землекористуванні за двома основними підходами в розрізі областей України. Запропоновано шляхи збільшення величини доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні.

The article analyzes the peculiarities of value added valuation in agriculture and agricultural land use. The relevance and necessity of calculations on value added on different chains of its formation in agriculture are substantiated. The main chains of value added in the use of agricultural land are identified. Emphasis is placed on the main areas of value added assessment in Ukraine and in developed countries. The main types of value added and its role in assessing the overall efficiency of industrial and agricultural enterprises are noted. The place of added value in the formation of integrated forms of management is determined.

The essence of the concept of "added value" is deepened both in agriculture and industry. For the first time the interpretation of value added in agricultural land use is formulated. Three main components of value added in land use are proposed. The first component is related to land rent and land depreciation, the second — to the volume and quality of labor invested in the use of land according to its agricultural purpose and the third — to the growth of income from land lease. The main differences in the formation of value added in farms, in private farms and in large leased farms are considered. It is proposed to establish a differentiated approach in the taxation of different forms of management.

The nature of value added formation and the level of depletion in various forms of management are studied. Changes in the taxation of different forms of management depending on the value added they create are proposed. The modern concept of added value as the concept of cost management is noted. The requirements for the formation of the maximum value added in agricultural land use are methodologically assessed. The value added indicator in agriculture in terms of regions of Ukraine is calculated. It was found that the largest value added is observed in Kyiv, Vinnitsa and Poltava regions. This is due to the use of more advanced and innovative technologies of agricultural production.

Three ways to increase value added in agriculture in some regions of Ukraine are proposed. The necessity of full compensation of rent incomes in agricultural land use as well as land depreciation is substantiated. It is proposed to determine the depreciation of land through the level of its usefulness. The main levels of usefulness and indicators of their evaluation are established. The place of differential and absolute land rent in determining value added in agricultural land use is analyzed. The concept of ecological rent of land use is considered and its value for increase of value added is established. Value added in agricultural land use is calculated according to two main approaches in terms of regions of Ukraine. Ways to increase the value added in agricultural land use are proposed.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарське землекористування, додана вартість, корисність землекористування, земельна рента.

Key words: agriculture, agricultural land use, added value, usefulness of land use, land rent.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вже багато років на розвиток сільського господарства України покладаються значні надії в системі національної економіки. Особливо великими є сподівання, що сільське господарство стане локомотивом розвитку всієї економіки країни в нинішніх умовах всесвітньої пандемії (COVID-19). І дійсно експорт сільськогосподарської продукції з України з кожним роком зростає а в умовах пандемії таке зростання лише прискорилося. Натомість експортується переважно сільгосппродукція з низькою доданою вартістю. Водночас вітчизняна сільгосппродукція з високою доданою вартістю витісняється навіть на внутрішньому ринку. В цих умовах важливим є розуміння причин та наслідків зазначеної ситуації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Більшість наукових публікацій торкаються лише поверхово питання оцінки доданої вартості в сільському господарстві [1]. Натомість домінують публікації, які розкривають класичні або сучасні європейські підходи щодо методології оцінювання доданої вартості створеної або в промисловості або на окремих підприємствах [2]. Окремі наукові роботи зосереджені на особливостях формування доданої вартості в умовах вертикальної інтеграції сільгосппідприємств в сфері тваринництва [3, с. 114]. Також є велика група науковців, які переважно поглиблюють сутність поняття додана вартість [4]. Крім цього, є значна кількість публікацій, які розкривають світовий та євро-

Таблиця 1. Показник доданої вартості в сільському господарстві станом на 2017 р.

Область	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	Витрати на оплату праці, тис. грн	Відрахування на соціальні заходи, тис. грн	Амортизація, тис. грн	Додана вартість грн/га
Україна	89128793,2	15638387,8	3480087,3	14153493,3	6403
Вінницька	7868840,5	1181258,2	264874,3	1138436,0	8653
Волинська	982906,8	223361,1	50373,6	258243,0	6234
Дніпропетровська	4938865,6	972310,3	213391,2	844943,4	5419
Донецька	1992536,1	552806,0	123102,9	373460,9	4434
Житомирська	2371627,9	312902,4	71471,0	307578,2	4727
Закарпатська	173275,1	48573,7	10876,3	31393,6	8253
Запорізька	4537547,6	700980,6	156632,3	652597,8	5231
Івано-Франківська	-152990,8	170856,1	35866,7	271614,4	1869
Київська	6017469,1	1566691,5	347519,1	1228773,3	10122
Кіровоградська	6560511,6	786203,4	178895,4	811216,7	6884
Луганська	2175123,6	301735,0	67717,0	238253,4	4403
Львівська	807916,1	298176,8	63103,4	296154,5	4014
Миколаївська	3607050,1	567038,9	122536,3	782302,8	5099
Одеська	5106776,0	654647,8	153313,4	629675,8	4924
Полтавська	11139334,6	1525429,2	332021,3	880850,4	10650
Рівненська	1207293,9	171700,6	38144,3	234325,6	6071
Сумська	4128848,1	642473,5	140865,0	752112,1	6000
Тернопільська	905072,2	424293,6	93582,5	422444,5	3254
Харківська	5324727,7	875003,1	206054,7	973820,0	5738
Херсонська	4243352,4	629631,1	139294,2	595787,6	6605
Хмельницька	3579681,0	580355,1	127651,6	585201,3	5366
Черкаська	6038252,6	1234155,6	280244,7	824698,3	8864
Чернівецька	94349,6	97692,0	22263,9	112070,8	2742
Чернігівська	4301457,7	832371,1	180631,5	574202,9	5656

Джерело: розрахунки авторів на основі [6].

пейський досвід визначення та застосування поняття "додана вартість" [5].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз та оцінка величини доданої вартості не лише в сільському господарстві, але й у сільськогосподарському землекористуванні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Додана вартість землекористування — це вартість, яка додається на кожній стадії вирощування сільгосппродукції і яка підвищує її споживчі властивості та якість. Загалом можна виділити три основні складові формування доданої вартості в землекористуванні. Перша складова пов'язана із земельною рентою та амортизацією земель. Друга складова пов'язана із обсягами та якістю вкладеної праці у використання земель, згідно з його сільськогосподарським призначенням. Третя складова пов'язана із зростанням доходу від здачі земель в оренду.

Існують значні відмінності в обсягах створеної доданої вартості між особистими селянськими, фермерськими господарствами та агрохолдингами. Власне особисті селянські господарства найбільше додають у вартості землекористування, далі йдуть фермерські гос-

подарства і найменше доданої вартості створюють агрохолдинги.

Власне не ефективно працюючі агрохолдинги, як правило, додають затрат, а отже, і збільшують собівартість сільгосппродукції та собівартість землекористування. Це пов'язано з тим, що вони не вкладають кошти в амортизацію земель та не компенсують одержану ними земельну ренту. Фермерські господарства у своїй більшості не вкладають кошти у підвищення якості вкладеної у землекористування праці, а ті господарства, які мають у своєму розпорядженні орендовану землю ще й не компенсують земельної ренти. Натомість особисті селянські господарства, звичайно, в межах своїх можливостей, створюють додану вартість у всіх трьох складових.

Оскільки в Україні існує податок на додану вартість та певна процедура повернення коштів окремим виробникам за саме цей сплачений податок, то слід розглянути сьогоднішнє трактування доданої вартості загалом. Так, під додану вартість розуміють вартість додану товару (продукції), яка формується в процесі обробки, переробки, зберігання та реалізації продукції на підприємстві. Тобто додана вартість включає витрати на оплату праці, амортизаційні відрахування, податки та прибуток. Водночас повинна відбуватися економія транзакційних витрат.

По суті сучасна концепція доданої вартості — це концепція управління витратами, в якій відповідні витрати досліджуються на всіх етапах (ланцюгах) власне створення вартості продукції. В загальному значенні додана вартість — це вартість прирошена до вартості вже готового продукту чи товару.

У землекористуванні такою початковою вартістю може слугувати вартість насіння сільгоспкультур. Натомість кінцевою продукцією буде слугувати вартість вирощених сільгоспкультур. В той час як ланцюгами доданої вартості є витрати на власне посіви, обробіток, догляд та збір сільгоспкультур. Крім цього сюди слід включати витрати на рентні платежі та на амортизацію земель. У випадку зберігання, обробітку, посіву, догляду та збору урожаю сільгоспкультур повинна виконуватися така нерівність (формула 1):

$$\Delta B_{\text{сг}} (\text{max}) = \text{ЗД} - \text{ПВ} \quad (1),$$

де $\Delta B_{\text{сг}}$ — додана вартість в сільському господарстві;

ЗД — загальний дохід;

ПВ — проміжні витрати на працю, сировину та матеріали.

Тобто додана вартість буде збільшуватися, якщо зростатиме загальний дохід та зменшуватимуться проміжні витрати. В свою чергу в класичному розумінні додана вартість включає такі складові як одержаний чистий дохід (прибуток), амортизаційні відрахування, відрахування на оплату праці та податки і соціальні відрахування (табл. 1).

Досягти цього можна трьома шляхами: збільшувати загальний дохід при сталих витратах; зменшувати загальні витрати при сталому доході або ж одночасно збільшувати загальний дохід та зменшувати загальні витрати. Оскільки в заявлені види робіт закладається і оплата праці, то це повною мірою стосується економії витрат на оплату праці та підвищення її продуктивності (формула 2 і 3).

$$\Delta B_{\text{сг}} (\text{max}) = \text{ПП} (\text{max}) \quad (2),$$

де $\Delta B_{\text{сг}}$ — додана вартість в сільському господарстві;

ПП (max) — збільшення продуктивності праці.

$$\Delta B_{\text{сг}} (\text{max}) = \text{ЕП} (\text{min}) \quad (3),$$

де ЕП (max) — зменшення витрат на працю (економія витрат праці).

У випадку із земельною рентою необхідно забезпечити повну компенсацію рентних доходів при землекористуванні (формула 4).

$$\Delta B_{\text{сг}} (\text{opt}) = \text{РП} = \text{ЗР} (\text{opt}) \quad (4),$$

де ЗР (opt) — земельна рента;

РП — рентний платіж.

Аналогічна ситуація повинна спостерігатися і у випадку амортизації земель (формула 5)

$$\Delta B_{\text{сг}} (\text{opt}) = \text{АЗ} = \text{ЕП} (\text{opt}) \quad (5),$$

де АЗ (opt) — величина амортизації земель;

ЕП — екологічний платіж.

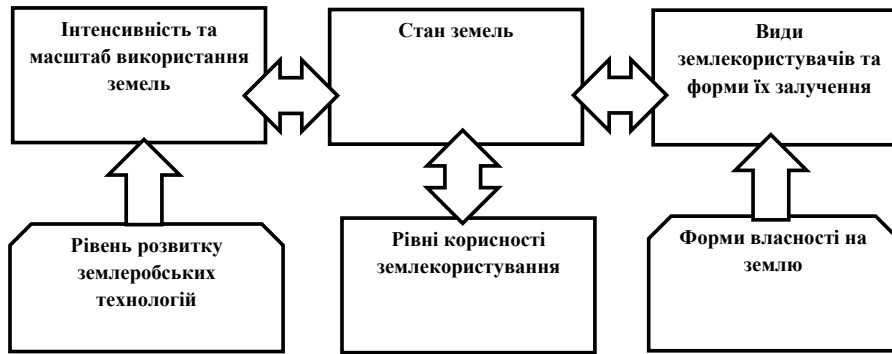
Водночас амортизацію земель (екологічний платіж) повинні сплачувати лише орендарі, а земельну ренту лише землекористувачі, які безпосередньо використовують землю. Натомість земельний податок повинні сплачувати безпосередні землевласники.

Втім, якщо розглядати три основні групи землевласників, а саме особисті селянські господарства, фермерські господарства та агрохолдинги, то величина земельного податку для цих груп землекористувачів повинна бути різною. Найнижчим він повинен бути для особистих селянських господарств, оскільки вони, крім економічної функції, виконують ще й певну екологічну та особливо соціальну функцію землекористування.

Наступну групу в рівні оподаткування повинні складати середні господарства, а саме фермерські господарства, які виконують певну соціальну та продовольчу функцію. І найбільша ставка оподаткування повинна бути для агрохолдингів, які здебільшого працюють лише на збільшення власних доходів.

Іншими словами ставка оподаткування повинна залежати від площі земель, які використовуються не залежно чи то на правах власності, чи то на правах оренди, а також у залежності від соціально-екологічних функцій, які виконують відповідні землекористувачі. Відповідно і компенсація податку на додану вартість аграрним виробникам повинна залежати від об'єктивної величини реально вкладених цими виробниками коштів на відповідних етапах (ланцюгах) живлення.

Європейський досвід землекористування вже не одне десятиліття базується на мотивації не стільки збільшення прибутковості у землекористувачів скільки на мотивації збереження земель та забезпеченні її соціальних функцій у відповідній громаді. Зокрема, на ці цілі виділяються дотації, 1/3 з яких направлена на амортизацію земель і 2/3 на компенсацію економії затрат праці чи підвищення її продуктивності. У результаті таких капіталовкладень отримує зиск не лише землекористувач, але й відповідна громада.

Рис. 1. Структура загальної корисності у сільськогосподарському землекористуванні

Таблиця 2. Рівні корисності у землекористуванні

Рівень корисності	Стан земель	Основний показник оцінювання
Достатній	Засмічення	Коефіцієнт засмічення
Значний (добротний)	Псування	Бал бонітету ґрунту
Середній	Забруднення та ґрунтовтома	Коефіцієнт рівня забруднення
Низький	Деградація	Ерозійний коефіцієнт
Мінімальний	Порушення	Вартість робіт з рекультивації земель

Джерело: авторські розробки.

Існуюча нині в Україні практика пільгового оподаткування землекористувачів себе вичерпала, оскільки з'явилися законодавчі можливості здобувати статус землекористувачів-пільговиків не маючи на це відповідних підстав. Власне тому слід переходити до конкретної адресної допомоги тим, хто реально вкладає в землю не лише з метою швидкого і максимального прибутку свою працю, знання та кошти, але й для збереження власне землі майбутнім поколінням.

Розглянемо більш детально такі важливі показники землекористування, як амортизацію земель та земельну ренту. Нині в податковій системі України немає положення про власне амортизацію земельних ділянок, тобто не встановлено терміни корисного використання власне земель. Аналогічно немає і положення про граничні строки використання природних ресурсів.

Визначити граничну корисність використання земель потрібно не лише для оцінки конкретних антропогенних впливів та впливів природного погодження, але й впливів загальнопланетарних явищ і процесів. Продовження деградаційних та інших руйнівних для земель процесів та явищ як природного, так і антропогенного походження в подальшому вимага-

тиме і розгляд саме в такому контексті питання корисності земель.

Власне тому розглянемо корисність окремих земель (земельних ділянок) виходячи із нинішньої ситуації в землекористуванні. Корисність або не корисність земельної ділянки слід пов'язувати із таким її станом, за якого її використання не принесе очевидної користі. Якщо ми говоримо за користь людині, то її можна визначити в залежності від фактичного використання та фактичного стану власне земельної ділянки.

Довести земельну ділянку до повного стану не корисності практично неможливо. Тому доцільно визначити певні рівні корисності або не корисності в землекористуванні (рис. 1).

Водночас у кожній сфері чи навіть у кожному напрямі використання земель будуть свої рівні корисності або не корисності. Розглянемо рівні корисності для сільськогосподарського використання земель.

Очевидно, що першим рівнем зниженої корисності земельної ділянки саме в сільськогосподарському землекористуванні буде стан засмічення земель, далі псування земель, забруднення, деградація, ґрунтовтома та їх порушення (табл. 2).

Корисність землекористування у разі засмічення земель має визначатися наявністю на території земельних ділянок сторонніх предметів і матеріалів [7].

Корисність землекористування за такого рівня, як порушення природного стану земель або їх псування повинно визначатися ступенем обґрунтованості проектних рішень щодо режиму використання власне земель [8].

Корисність у разі забрудненні земель повинна визначатися гранично-допустимими рівнями концентрації забруднюючих речовин у ґрунті, тобто максимально допустимою кількістю забруднюючих речовин у ґрунтах, яка не зумовлює негативних екологічних наслідків для

Таблиця 3. Показники доданої вартості у сільськогосподарському землекористуванні станом на 2017 р.

Область	Диференційна земельна рента грн/га*	Амортизаційні витрати на збереження корисності земель, грн/га	Додана вартість за I підходом, грн/га	Додана вартість за II підходом, грн/га
Україна	4537,9	816,8	1047	-360
Вінницька	3379,8	608,4	4665	2479
Волинська	3510,7	631,9	2091	-1022
Дніпропетровська	3708,9	667,6	1043	-86
Донецька	2367,0	426,1	1641	480
Житомирська	2768,8	498,4	1459	-195
Закарпатська	966,3	173,9	7113	4202
Запорізька	2713,4	488,4	2030	1019
Івано-Франківська	3058,1	551	-1740	-3891
Київська	4839,1	871	4412	1941
Кіровоградська	4707,3	847	1330	223
Луганська	1385,3	250	2768	1699
Львівська	3944,3	710	-640	-3007
Миколаївська	2791,4	503	1805	291
Одеська	2365,6	426	2133	245
Полтавська	10054,7	1810	-1215	-1487
Рівненська	6029,9	1085	-1044	-2539
Сумська	6788,0	1222	-2010	-2818
Тернопільська	4510,0	812	2068	-4077
Харківська	3995,2	719	1024	-285
Херсонська	4052,8	730	1823	889
Хмельницька	5899,3	10629	-1595	-3056
Черкаська	7487,2	1348	29	-1144
Чернівецька	3082,5	555	-895	-2277
Чернігівська	6225,5	1120	-1690	-3071

Джерело: розрахунки авторів та дані [10].

їх родючості, загального стану довкілля, якості сільськогосподарської продукції та здоров'я людини [8].

Корисність у разі ґрунтовтоми повинна визначатися ступенем порушення біоенергетичного режиму ґрунтів та різкого зниження урожайності сільськогосподарських культур внаслідок їх беззмінного вирощування або частого повернення на попереднє поле сівозміни, що призводить до погіршення якісного стану ґрунтів та накопичення у ґрунтах шкідників і бур'янів [8].

Корисність землекористування у разі деградації земель (ґрунтів) має визначатися на основі втрати природних властивостей земель та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів [8].

Корисність землекористування у разі такого рівня, як порушення земель має визначатися ступенем втрати земельною ділянкою своєї господарської та екологічної цінності через порушення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії природних явищ [8].

Водночас найбільшою проблемою визначення корисності земель, а значить і строку її корисності є те, що одночасно можуть відбу-

ватися кілька процесів погіршення стану земель, тобто її корисності. Кожен із цих процесів проходить з різною швидкістю, а тому терміни корисності по кожному процесу будуть змінюватися. В цьому випадку, очевидно, потрібно використовувати максимально тривалу корисність. Визначивши мінімальний рівень зменшення корисності від початкового стану земель та врахувавши існуючі тенденції щодо втрати ними корисності, слід визначити і дату остаточної втрати власне корисності землекористування і, як наслідок, термін досягнення цього стану, тобто термін амортизації земель та відповідної земельної ділянки.

Наступною важливою складовою, яка хоча й не входить безпосередньо у саму величину доданої вартості землекористування, але яку необхідно враховувати при її обчисленні, є земельна рента. У загальному вигляді виділяють диференційну та абсолютну земельну ренту. Абсолютна земельна рента пов'язана із монопольним володінням землями а у нашому випадку сільськогосподарськими угіддями. Оскільки сьогодні найбільшим власником сільськогосподарських угідь залишається держава, то вона і отримує цю частину ренти.

Диференційна земельна рента має різні форми в залежності від залучення тих чи інших факторів виробництва (виросування) сільськогосподарських культур. Середнє значення абсолютної земельної ренти по Україні становить 1,6 ц зернових культур з гектара а диференційної — 7,4 ц/га. Власне ці дві величини при обчисленні доданої вартості у землекористуванні потрібно враховувати, але з поправкою на кожну область (регіон) України.

Отже, слід виділити два основні підходи щодо тлумачення доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні. Перший підхід пов'язаний із визначенням амортизації земель тобто величини втрат її корисності. В цьому випадку додана вартість в сільськогосподарському землекористуванні обчислюватиметься за формулою 6 і до неї не входить величина диференційної земельної ренти та величина амортизаційних відшкодувань втрат якісних характеристик земель.

$$\Delta B_{сз} = \Delta B_{сг} - (\Delta ZP + AB_{з}) \quad (6),$$

де $\Delta B_{сз}$ — додана вартість в сільськогосподарському землекористуванні, грн/га;

ΔZP — диференційна земельна рента, грн/га;

$AB_{з}$ — амортизаційні витрати (витрати на збереження корисності земель) при землекористуванні грн/га.

Основою другого підходу щодо визначення доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні буде визначення екологічної ренти землекористування через обчислення абсолютної земельної ренти в органічних землекористувачів [9, с. 29]. У цьому випадку додана вартість обчислюватиметься за формулою 7:

$$\Delta B_{сз} = \Delta B_{сг} - (\Delta ZP + A_{ЗР}) \quad (7),$$

де $A_{ЗР}$ — абсолютна земельна рента, грн/га.

Водночас другий підхід доцільно використовувати для виробників органічної продукції, в той час як перший для всіх інших землекористувачів.

Для обчислення величини доданої вартості у сільськогосподарському землекористуванні за наведеними вище формулами скористаємось розрахунками Буряка Р.І. та інших [10, с. 13] щодо величини диференційної земельної ренти. Натомість для одержання показника загальної земельної ренти до величини диференційної земельної ренти додамо величину абсолютної земельної ренти, яка згідно з офіційними даними є однаковою по всіх регіонах України. Під час визначення диференційної земельної ренти використаємо дані про урожайність зернових культур, родючість ґрунту та ціну реалі-

зації відповідних сільгоспкультур. Одним із недоліків такого оцінювання є лише опосередковане врахування у величині диференційної ренти рівня використаних сільськогосподарських технологій та інновацій.

Отриманні показники з доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні за обома підходами занесемо в таблицю 3.

Результати обчислення доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні свідчать про ведення практично по всіх областях України виснажливого землекористування більшістю землекористувачами. Виключення становлять переважно органічні землекористувачі. Оскільки їхня кількість по областях України є незначною, то навіть використання другого підходу при обчисленні доданої вартості у сільськогосподарському землекористуванні вказує на загальне виснажливе використання земель сільськогосподарського призначення.

Водночас найбільш виснажливим сільськогосподарське землекористування є у західних регіонах України а саме: Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Хмельницька області а також у північних регіонах таких: Рівненська, Чернігівська та Сумська області. Натомість найменш виснажливим є землекористування у Закарпатській, Київській та Вінницькій областях, що частково можна пояснити, з одного боку, обмеженими площами сільгоспугідь, а з іншого — більш повним дотриманням технологій вирощування сільгоспкультур.

ВИСНОВКИ

Отже, величина доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні є значно нижчою порівняно із доданою вартістю в сільському господарстві України. При цьому в західних та північних областях країни спостерігається від'ємне значення доданої вартості в землекористуванні яке свідчить про виснажливе використання сільськогосподарських угідь. Натомість збільшити додану вартість у сільськогосподарському землекористуванні допоможе, по-перше, прискорений розвиток органічного землеробства, а по-друге, стимулювання розвитку найбільш екологічно орієнтованих землекористувачів та розробка і реалізація довгострокової державної стратегії підтримки найбільш ефективних землевласників. Крім цього, доцільно стимулювати створення найбільш оптимальної логістичної мережі доставки сільгосппродукції від виробника-землекористувача до безпосереднього споживача.

У зв'язку з цим найбільш перспективними в подальшому є дослідження окремих ланцюгів доданої вартості в сільськогосподарському землекористуванні та по окремих видах сільгоспкультур.

Література:

1. Ландіна Т., Бондаренко О. Використання показників EVA і MVA для оцінки ефективності формування структури капіталу промислово-фінансової групи. Ефективність державного управління. 2008. Вип. 161/7. С. 414—421.
2. Рудь В.В. Оптимізація доданої вартості для підприємств м'ясопереробної галузі в умовах вертикальної інтеграції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. "Економічні науки". Вип. 11. 2015. С. 55—58.
3. Мороз Ю.Ю. Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу підприємства: монографія. Житомир: ПП "Рута", 2011. 352 с.
4. Михайліцька Н.Я. Застосування показника доданої економічної вартості як критерію приросту ринкової вартості підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19. С. 204—210.
5. Варченко О.М. Зарубіжний досвід диверсифікації діяльності маркетингових кооперативів. Вісник аграрної науки. 2012. № 1. С. 74—78.
6. Витрати на виробництво продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах за 2016 рік. Статистичний бюлетень. К.: ДСС, 2017. 23 с.
7. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища № 171 від 27.10.1997 "Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>
8. Постанова КМУ № 1098 від 17 грудня 2008 р. "Про визначення розміру збитків, завданих унаслідок не проведення робіт з рекультивації порушених земель". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2008-%D0%BF#Text>
9. Шарий Г.І., Тимошевський В.В. Охорона ґрунтів: екологічна рента як стимул органічного землеробства. Економіка АПК. 2019. № 10. С. 26—33.
10. Буряк Р.І., Аврамчук Б.О. Сучасна методика капіталізації рентного доходу в сільському господарстві України. Агросвіт 2017. № 15—16. С. 11—16.

References:

1. Landina, T. and Bondarenko, O. (2008), "The use of EVA and MVA indicators to assess the effectiveness of the formation of the capital structure of the industrial-financial group", *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 161/7, pp. 414—421.
  2. Rud, V.V. (2015), "Optimization of added value for meat processing enterprises in terms of vertical integration", *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, vol. 11, p. 55—58.
  3. Moroz, Y.Y. (2011), *Oblikovo-informatsiyna systema monitorynhu ekonomichnoho potentsialu pidpryyemstva: monohrafiya [Accounting and information system for monitoring the economic potential of the enterprise: monograph]*, PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.
  4. Mikhailitska, N.Y. (2009), "The use of value added economic value as a criterion for increasing the market value of the enterprise", *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, vol. 19, pp. 204—210.
  5. Varchenko, O.M. (2012), "Foreign experience in diversifying the activities of marketing cooperatives", *Bulletin of Agricultural Science*, vol. 1, pp. 74—78.
  6. State Statistics Service of Ukraine (2017), *Vytraty na vyrobnytstvo produktsii sil's'koho hospodarstva v sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstvakh za 2016 rik. Statystychnyj biuleten' [Expenditures on agricultural production in agricultural enterprises in 2016, Statistical bulletin]*, State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
  7. Ministry of Environmental Protection (1997), Order o"On approval of the Methodology for determining the amount of damage caused by pollution and littering of land resources due to violations of environmental legislation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>
  8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2008), Resolution "On determining the amount of damages caused as a result of failure to rehabilitate disturbed lands", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2008-%D0%BF#Text> (Accessed 20 March 2021)
  9. Shary, G. I. and Timoshevsky, V.V. (2019), "Soil protection: ecological rent as an incentive for organic farming", *Economics of agro-industrial complex*, vol. 10, pp. 26—33.
  10. Buryak, R.I. and Avramchuk, B.O. (2017), "Modern methods of capitalization of rental income in agriculture of Ukraine", *Agrosvit*, vol. 15—16, pp. 11—16.
- Стаття надійшла до редакції 25.04.2021 р.*